

ترجمه استاندارد شریعت شماره (۱۵)

سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI)

جعاله

SS (15): Ju'alah

اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی

پائیز ۱۴۰۴

این استاندارد در راستای ماده (۳) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در زمینه استقرار بانکداری اسلامی، ترجمه شده است.

تهران، بلوار میرداماد، شماره ۱۹۸

تلفن: ۲۹۹۵۱ (۹۸۲۱+)

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.cbi.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه: ۱۴۰۴۰۷/۹۶/۱۵

عنوان: ترجمه استاندارد شریعت شماره (۱۵) سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI) با عنوان: «جعل»

ترجمه و حاشیه‌نویسی: دکتر حسین میثمی - علی نظری - اعظم حسین‌خانی

ناظر علمی: آیت الله مجید رضایی دوانی (عضو شورای فقهی بانک مرکزی)

واژگان کلیدی: جعل، فقه اسلامی، استاندارد، ربا، AAOIFI

تاریخ انتشار: پائیز ۱۴۰۴

این سند با عنوان: «SS (15): Ju'alah» توسط سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی

(AAOIFI) منتشر شده و در آدرس زیر قابل دسترسی است:

<https://aaoifi.com/shariaa-standards/?lang=er>

استفاده از مطالب این سند با ذکر منبع بلامانع است.

مقدمه مترجم

«استاندارد جعاله» سازمان حسابداری و حسابرسی موسسات مالی اسلامی (AAOIFI) یکی از مهم‌ترین اسناد منتشر شده توسط این سازمان است که به بررسی دقیق احکام و ضوابط عقد جعاله در چهارچوب فقه اسلامی می‌پردازد. این استاندارد، با تبیین بندهای مختلف، مبانی شرعی این عقد را ارائه می‌دهد.

با عنایت به اینکه قرارداد جعاله از جمله پرکاربردترین عقود مورد استفاده در شبکه بانکی کشور می‌باشد، لذا به نظر می‌رسد ترجمه و توشیح استاندارد جعاله سازمان آآوفی می‌تواند به شناخت کامل‌تر از الگوی استفاده از عقد جعاله در کشور منجر شده و زمینه درک نقاط اشتراک و افتراق بین این الگو با مدل‌های استفاده از عقد جعاله در سطح بین‌المللی را فراهم کند.

در ترجمه حاضر از استاندارد جعاله آآوفی، متن عربی به عنوان مبنا قرار گرفته و در موارد لزوم از متن انگلیسی نیز بهره‌برداری شده است. با هدف بهبود درک مطالب و حفظ انسجام استاندارد، توضیحات تکمیلی مترجم در داخل [] ارائه شده‌اند.

با توجه به رویکرد کاربردی این ترجمه و هدف آن در اصلاح چهارچوب‌ها و مقررات عقد جعاله در نظام بانکی کشور، تلاش شده است تا در پانویس‌ها، مقایسه تطبیقی بین محتوای استاندارد با مقررات بانکداری بدون ربای ایران صورت گیرد؛ این مقایسه به فهم بهتر تفاوت‌های موجود در دو نظام فقهی و حقوقی، کمک می‌کند.

شایان ذکر است که استانداردهای شرعی آآوفی عمدتاً بر مبنای فقه اهل سنت (مذاهب چهارگانه مشهور) تدوین شده‌اند؛ لذا با وجود اشتراکات فراوان با فقه امامیه، در موارد معدودی نیز تفاوت‌های مهمی مشاهده می‌شود. در پانویس‌های مربوط به توضیحات مترجم، این موارد اختلافی یا اشتراکی کلیدی، تبیین گردیده‌اند. لازم به ذکر است با عنایت به اینکه بر اساس ماده (۱۸) قانون بانک مرکزی، مبنای فقهی (فتوای معیار) در مصوبات شورای فقهی، نظرات ولی فقیه می‌باشد، لذا در عمده پانویس‌های تطبیقی با فقه امامیه نظرات فقهی امام خمینی (ره) به عنوان مبنا قرار گرفته است؛ که این موضوع سازگار با رویکرد اجتهادی موجود در شورای فقهی بانک مرکزی می‌باشد.

«فهرست مطالب»

پیشگفتار.....	۲
۱. محدوده استاندارد.....	۲
۲. تعریف جعاله.....	۳
۳. مشروعیت جعاله.....	۳
۴. ویژگی‌های شرعی جعاله.....	۳
۵. ارکان و شرایط قرارداد جعاله.....	۳
۶. فسخ جعاله.....	۶
۷. تفاوت‌های جعاله و اجاره.....	۷
۸. کاربردهای جعاله.....	۷
۹. نقش مؤسسات در جعاله.....	۹
۱۰. تاریخ صدور استاندارد.....	۱۰
تصویب استاندارد.....	۱۰
ضمیمه (الف): تاریخچه مختصر تدوین این استاندارد.....	۱۱
ضمیمه (ب): مبانی شرعی استاندارد.....	۱۳

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد و ستایش مخصوص خداوندی است که پروردگار جهانیان است
و درود و سلام بر اشرف پیامبران مولای ما محمد و آل او و همه یارانش.

پیشگفتار

هدف این استاندارد تعریف عقد جعاله، تبیین تفاوت آن از عقد اجاره، بیان ارکان و شروط و ویژگی‌های شرعی این عقد و احکام اساسی و مرتبط با آن و [در نهایت] بیان کاربردهای این عقد در عملیات مؤسسه/مؤسسات مالی اسلامی^۱، می‌باشد؛ صرف‌نظر از اینکه مؤسسه به عنوان جاعل (کارفرما) یا عامل (پیمانکار) عمل می‌کند (حتی اگر انجام موضوع جعاله از طریق انعقاد قرارداد جعاله موازی دیگری انجام شود)^۲.

۱. محدوده استاندارد

این استاندارد، احکام شرعی اساسی در خصوص عقد جعاله و سایر ضوابط مرتبط با آن در شرع را تبیین نموده و [علاوه بر این] کاربرد این عقد در فعالیت‌هایی را مورد بحث قرار می‌دهد که برای مدت مشخصی ادامه‌دار بوده و امکان تعیین میزان کار مورد نیاز برای آنها به طور دقیق وجود ندارد. بر این اساس، این استاندارد شامل قرارداد اجاره (شامل قرارداد اجاره مرتبط با کار اشخاص یا اجاره اشیاء)، نمی‌شود. همچنین، استاندارد حاضر «قراردادهای نگهداری^۳» یا «شروط نگهداری^۴» که در سایر عقود وجود دارد، از جمله الزامات نگهداری در قرارداد بیع یا قرارداد استصناع (پیمانکاری) را نیز در بر نمی‌گیرد.

^۱ لازم به ذکر است در این استاندارد، منظور از کلمات «مؤسسه» یا «مؤسسات» در واقع مؤسسات مالی اسلامی است که بانک‌های اسلامی یکی از انواع آنها محسوب می‌شود.

^۲ توضیح مترجم: همانطور که ملاحظه می‌شود، استاندارد جعاله آوofi کلی بوده و شامل عقد جعاله بانکی، جعاله در بازار سرمایه و سایر انواع جعاله می‌شود.

^۳ عقود الصیانه

^۴ شروط الصیانه

۲. تعریف جعاله

جعاله، عقدی است که به موجب آن، یک طرف (جاعل) در قبال حصول نتیجه‌ای معین (خواه در مدت معلوم و خواه در مدت نامعلوم)، عوض مشخصی (جُعل) را به هر کسی که آن نتیجه را محقق سازد (عامل)، پیشنهاد می‌نماید.

۳. مشروعیت جعاله

جعاله عقدی مشروع است و وجود ابهام (جهالت) در موضوع این عقد (که همان کار مورد نظر است) بر صحت آن تاثیری نمی‌گذارد؛ چراکه در این عقد صرف تعیین نتیجه نهایی، کفایت می‌کند. بر این اساس، عقد جعاله برای فعالیت‌هایی مناسب خواهد بود که در آنها قرارداد اجاره، به دلیل لزوم تعیین دقیق مشخصات موضوع، از کارآمدی لازم برخوردار نیست.

۴. ویژگی‌های شرعی جعاله

۱/۴ با توجه به بند (۶) ذیل در خصوص فسخ قرارداد جعاله، اصل بر آن است که قرارداد جعاله لازم [غیرقابل فسخ یک طرفه] محسوب نمی‌شود؛ یعنی جاعل [کارفرما] یا عامل [پیمانکار] حق دارند به صورت یک‌جانبه آن را فسخ نمایند. با این حال، زمانی که عامل شروع به اجرای عمل می‌کند، جعاله برای جاعل الزام‌آور می‌گردد. همچنین، اگر عامل متعهد شود که قرارداد را در مدت معینی فسخ ننماید، ملزم به رعایت تعهد است.

۲/۴ ید عامل در اموال موضوع جعاله، امانی است؛ بنابراین، عامل، جز در موارد تعدی، تقصیر یا تخلف از شروط تعیین شده توسط جاعل، ضامن نمی‌باشد.

۵. ارکان و شرایط قرارداد جعاله

ارکان جعاله عبارت‌اند از: طرفین قرارداد (جاعل و عامل)، صیغه عقد و موضوع قرارداد (جُعل و عمل).

۱/۵ طرفین قرارداد (جاعل و عامل)

داشتن اهلیت معامله، برای هر دو طرف قرارداد جعاله، الزامی است. همچنین، معین بودن عامل در زمان انعقاد قرارداد، شرط صحت جعاله محسوب نمی‌گردد؛ بنابراین، جعاله [حتی] با صدور ایجابی که خطاب به عموم مردم می‌باشد نیز منعقد می‌گردد. لذا هر شخصی که ایجاب به او برسد، می‌تواند شخصا یا با کمک دیگری، عمل را انجام

دهد. با این حال، اگر عامل از ابتدا معین باشد، ملزم است که شخصاً عمل را انجام دهد یا با رضایت صریح یا ضمنی جاعل، از طریق شخصی تحت نظارت و مسئولیت خود، اقدام به انجام عمل نماید.^۱

۲/۵ صیغه عقد جعالة

قرارداد جعالة با ایجابی که خطاب به یک عامل معین یا عموم مردم است، منعقد می‌گردد؛ صرف‌نظر از اینکه این ایجاب به صورت شفاهی، کتبی یا از طریق هر وسیله دیگری که نشان‌دهنده دعوت به کار و تعهد به پرداخت جُعَل باشد، صورت گیرد. همچنین، قبول ایجاب از سوی عامل به عنوان شرط انعقاد قرارداد جعالة، الزامی نیست.^۲

۳/۵ موضوع قرارداد (عمل و جُعَل)

موضوع قرارداد جعالة، انجام عملی است که از طریق انعقاد عقد جعالة، بر آن توافق می‌شود و همچنین عوض آن عمل (جُعَل).

۱/۳/۵ عمل (که نتیجه مطلوب جعالة را ایجاد می‌کند)

۱/۱/۳/۵ برخی از مصادیق اعمالی [فعالیت‌هایی] که می‌توان بر اساس قرارداد جعالة بر انجام آنها توافق کرد، عبارت‌اند از:

- الف) اعمالی که بر اساس عقد جعالة هدف از آنها، حصول یک نتیجه مشخص (مانند استخراج معادن) است.
 - ب) هرگونه اطلاعاتی که مورد نیاز جاعل می‌باشد (مانند ارائه گزارش، مطالعه یا تکمیل فعالیتی کارشناسی که در حصول نتیجه مؤثر است) اما میزان کار مورد نیاز جهت دستیابی به این اطلاعات دقیقاً قابل تعیین نمی‌باشد.
 - پ) هر عملی که بر اساس عقد جعالة، هدف از آن، بازگرداندن اموال گمشده به طالب آن می‌باشد.
- ۲/۱/۳/۵ در عقد جعالة مجاز است که انجام کار در مدت معینی شرط شود، به طوری که عامل پس از این مدت، مستحق دریافت جُعَل نباشد؛ مگر زمانی که مدت قرارداد جعالة به پایان رسیده و نتیجه نزدیک به تحقق باشد، که در این صورت سررسید جعالة به طور خودکار تمدید می‌شود.

^۱ توضیح مترجم: از منظر فقه امامیه نیز، اگر جاعل جُعَل را برای فردی خاص معین کند و شخص دیگری کار را انجام دهد، هیچکدام مستحق جُعَل نمی‌گردند؛ زیرا آن فرد خاص کاری نکرده است که مستحق جُعَل باشد و آن شخص ثالث هم استحقاقی ندارد، زیرا به او امر نشده است که آن کار را انجام دهد (موسوی خمینی، ۱۴۱۶، ج ۱، ص ۶۲۵).

^۲ توضیح مترجم: همانطور که ملاحظه می‌شود، در قرارداد جعالة (بر خلاف عقودی مانند بیع یا اجاره) پذیرش عقد از سوی طرف دیگر قرارداد الزامی نبوده و به عنوان شرط صحت جعالة محسوب نمی‌گردد (موسوی خمینی، ۱۴۱۶، ج ۱، ص ۶۲۳).

۳/۱/۳/۵ هنگامی که مدت زمان مقرر در قرارداد جعاله به پایان می‌رسد و عامل (بخشی از) عملی را که به نفع جاعل است انجام داده باشد، در این شرایط عامل مستحق دریافت اجره‌المثل [دستمزد متعارف] می‌گردد.

۴/۱/۳/۵ قرارداد جعاله، حتی با وجود ابهام [جهالت] در ماهیت عمل، معتبر است، مشروط بر آنکه نتیجه مطلوب حاصل از عمل، مشخص باشد.^۱

۵/۱/۳/۵ در قرارداد جعاله شرط است که عمل، حتماً شامل نوعی سعی و تلاش باشد.^۲

۶/۱/۳/۵ در عقد جعاله شرط است که انجام عمل برای عامل واجب نباشد.^۳

۲/۳/۵ جُعَل

۱/۲/۳/۵ در قرارداد جعاله، میزان جُعَل باید معلوم، مشروع (دارای ارزش از منظر شرعی) و قابل تسلیم باشد.^۴ لذا، اگر جُعَل نامعلوم، نامشروع و یا غیرقابل تسلیم باشد، پرداخت جُعَل‌المثل [جُعَل متعارف] الزامی می‌گردد.

۲/۲/۳/۵ در قرارداد جعاله، جُعَل می‌تواند بخشی از موضوع عمل تعیین گردد؛ به عنوان مثال، درصدی از مطالبات که جعاله برای وصول آن منعقد شده، می‌تواند به عنوان جُعَل [دستمزد] عامل تعیین شود؛ یا اینکه حق بهره‌برداری

^۱ توضیح مترجم: از منظر فقه امامیه نیز در عقد جعاله وجود ابهام در ماهیت عمل سبب ایجاد غرر نمی‌گردد. به عبارت دیگر، برخلاف عقود مانند بیع و اجاره که ابهام در موضوع سبب ایجاد غرر و ابطال قرارداد می‌شود، در عقد جعاله وجود ابهام قابلیت پذیرش دارد؛ البته جهالت کلی در جعاله هم جایز نیست (موسوی خمینی، ۱۴۱۶ق، ج. ۱، ص. ۶۲۴).

^۲ توضیح مترجم: همانطور که ملاحظه می‌شود در این بند از استاندارد جعاله آوفا، بر شرط بودن انجام تلاش توسط عامل بعد از انعقاد قرارداد جعاله، تاکید شده است. با این حال، بررسی منابع فقهی امامیه در این رابطه نشان می‌دهد که معیار صحت عمل موضوع جعاله، صرفاً «عقلایی بودن» است و نه الزاماً وقوع تلاش بعد از انعقاد جعاله. در این رابطه، امام خمینی (ره) در مسأله ۲ از کتاب جعاله بیان می‌دارد: «جعاله، مانند اجاره بر هر کاری که حلال و در نظر عقلا مورد قصد و توجه باشد، صحیح است. پس جعاله بر حرام و بر چیزی که نزد عقلا بیهوده است و بذل مال در مقابل آن سفاهت (بی‌خردی) است، صحیح نمی‌باشد؛ مانند رفتن به جاهای خوفناک و بالا رفتن بر کوه‌های مرتفع و ساختمان‌های بلند و پریدن از جایی در صورتی که اغراض عقلایی در آنها نباشد» (موسوی خمینی، ۱۴۱۶ق، ج. ۱، ص. ۶۲۱). به عنوان مثال، می‌توان فرض نمود که یک بانک جهت حل مشکلی نرم‌افزاری، جعاله‌ای را به صورت عمومی اعلام می‌دارد؛ بدین صورت که هر کس بتواند برای این مشکل نرم‌افزاری راهکاری ارائه دهد مشمول جعَل مشخصی خواهد شد. در این شرایط، اگر فردی پیش از انعقاد جعاله برای حل مشکل مذکور ایده‌ای داشته باشد و پس از اعلام شدن عمومی جعاله، صرفاً ایده خود را (بدون انجام هرگونه تلاش جدید) به بانک ارسال نماید، مستحق دریافت جعَل خواهد بود؛ چرا که این عمل به لحاظ عقلایی می‌تواند موضوع جعاله قرار گیرد، هر چند تلاش جدید در رابطه با آن بعد از انعقاد جعاله، صورت نپذیرفته است.

^۳ توضیح مترجم: به عبارت دیگر، نمی‌توان عملی را که انجام آن به لحاظ شرعی بر عامل واجب است (مثلاً اقامه نماز) به عنوان موضوع جعاله در نظر گرفت (موسوی خمینی، ۱۴۱۶ق، ج. ۱، ص. ۶۲۴).

^۴ توضیح مترجم: همانطور که ملاحظه می‌شود، هر چند در قرارداد جعاله وجود ابهام در عمل پذیرفته شده، اما وجود ابهام در جُعَل [دستمزد] عامل قابلیت پذیرش ندارد. لذا جُعَل باید از جهت جنس، نوع و وصف معین باشد (موسوی خمینی، ۱۴۱۶ق، ج. ۱، ص. ۶۲۵).

برای مدت معین از پروژه‌ای که اجرای آن بر اساس جعاله مورد توافق قرار گرفته است، می‌تواند به عنوان جُعل لحاظ گردد.

۳/۲/۳/۵ در عقد جعاله، اصل آن است که عامل تا زمانی که موضوع جعاله را تکمیل نکند و به جاعل تحویل ندهد مستحق دریافت جُعل نمی‌گردد.

موارد زیر استثنائات این قاعده کلی هستند:

الف) در صورتی که مشخص شود عملی که توسط عامل انجام شده، متعلق به شخص دیگری غیر از جاعل بوده و حکم به این امر صادر شده باشد، عامل مستحق دریافت جُعل است [هر چند کار انجام شده را به جاعل تحویل نداده است].

ب) در صورتی که در حین اجرای عمل توسط عامل، حادثه‌ای رخ دهد که منجر به کاهش ارزش مورد جعاله شود اما تقصیری در این مورد متوجه عامل نباشد، در این حالت نیز عامل مستحق دریافت کامل جُعل می‌باشد.

۴/۲/۳/۵ در عقد جعاله مجاز است که طرفین شرط کنند که تمام یا بخشی از جُعل در زمان انعقاد قرارداد یا پس از آن، پرداخت شود؛ حتی اگر این پرداخت قبل از تکمیل کل عمل باشد. با این حال، این نوع پرداخت‌ها، در واقع تحت الحساب^۱ [علی الحساب] محسوب شده و عامل بدون تحقق نتیجه، مستحق دریافت آن نخواهد بود. بر این اساس، جاعل حق دارد در صورت عدم تحقق عمل، درخواست استرداد مبالغ پیش‌پرداخت را به عامل ارائه کند.

۶. فسخ جعاله

۱/۶ اگر جاعل یا عامل، قرارداد جعاله را قبل از شروع عمل فسخ نمایند، عامل مستحق دریافت هیچگونه جُعلی نخواهد بود.

۲/۶ اگر جاعل پس از شروع عمل، مانع از ادامه کار عامل شود، جاعل ملزم به پرداخت اجره‌المثل [دستمزد متعارف] خواهد بود.

۳/۶ اگر پس از شروع کار، قرارداد جعاله توسط عامل فسخ شود، عامل مستحق دریافت جُعل نیست؛ مگر آنکه طرفین به نحو دیگری توافق کرده باشند.

^۱ توضیح مترجم: لازم به ذکر است در متن اصلی استاندارد آآوفی از عبارت: «مبالغ تحت الحساب» استفاده شده که با تسامح می‌توان آن را معادل مفهوم «علی الحساب» در بانکداری بدون ربای ایران در نظر گرفت.

۴/۶ اگر قرارداد جعاله به دلایلی که مرتبط با عامل نیست، فسخ گردد، ولی جاعل از موضوع جعاله منتفع شود، عامل از جُعَل به اندازه‌ای که جاعل نفع برده، سهم خواهد داشت.

۷. تفاوت‌های جعاله و اجاره

قرارداد جعاله از جهات زیر با قرارداد اجاره تفاوت دارد:

- ۱/۷ قرارداد جعاله، حتی با وجود ابهام در کار موضوع جعاله، صحیح است؛ زیرا تعیین نتیجه مطلوب توسط جاعل کفایت می‌کند [برخلاف اجاره، که باید موضوع آن به صورت دقیق مشخص باشد]؛
- ۲/۷ جعاله نیاز به قبول ندارد [برخلاف اجاره، که صحت آن نیازمند قبول است]؛
- ۳/۷ استحقاق دریافت جُعَل [اجرت] در جعاله، منوط به تکمیل عمل و تسلیم نتیجه است [در حالی که در اجاره پس از انعقاد قرارداد، مستاجر به میزان اجاره‌بهای تعیین شده، بدهکار محسوب می‌شود]؛
- ۴/۷ جعاله حتی اگر طرف مقابل معین نباشد، معتبر است [در حالی که در اجاره، معین بودن طرفین عقد، الزامی است]؛
- ۵/۷ اصل در جعاله، جایز بودن قرارداد می‌باشد؛ در حالی که اصل در اجاره، لازم بودن است^۱.

۸. کاربردهای جعاله

از جمله کاربردهای جعاله، فعالیت‌هایی است که حدود کار در آنها نامشخص بوده و عدم جهالت [عدم قطعیت] در آنها قابل اغماض می‌باشد. برخی از مصادیق این موضوع عبارت‌اند از:

۱/۸ اکتشاف معادن و استخراج آب

عقد جعاله می‌تواند برای اکتشاف معادن و استخراج آب در شرایطی مورد استفاده قرار گیرد که استحقاق دریافت جُعَل مشروط به یافتن معادن یا آب باشد؛ صرف‌نظر از اینکه میزان عمل یا زمان مورد نیاز برای اینکار چه میزان است.

^۱ توضیح مترجم: لازم به ذکر است تفاوت‌های ذکر شده بین دو عقد جعاله و اجاره در فقه امامیه نیز، مورد تایید است (موسوی خمینی، ۱۴۱۶ق، ج. ۱، ص. ۶۲۳).

۲/۸ وصول مطالبات

از قرارداد جعاله می‌توان برای وصول مطالبات در مواردی استفاده نمود که استحقاق دریافت جُعل، مشروط به وصول کل مطالبات باشد؛ که در این صورت، عامل مستحق دریافت کل جُعل می‌گردد. البته اگر صرفاً بخشی از مطالبات وصول گردد، عامل به همان میزان [بالتسبیه] مستحق دریافت جُعل خواهد بود.^۱

۳/۸ تأمین تسهیلات مالی مجاز

[عقد جعاله می‌تواند جهت تأمین تسهیلات مالی مجاز مورد استفاده قرار گیرد. در این رابطه لازم به ذکر است:]
 ۱/۳/۸ استفاده از جعاله برای تأمین تسهیلات مالی مجاز به این معناست که عامل، فعالیت را انجام می‌دهد که منجر به موافقت مؤسسه مالی [مثلاً بانک] با اعطای تسهیلات مالی به جاعل گردد؛ یا اینکه تلاش عامل سبب گردد مؤسسه مالی در برنامه تأمین مالی جاعل به صورت سندیکایی^۲، مشارکت کند.
 ۲/۳/۸ در شرایطی که از عقد جعاله برای تأمین تسهیلات [برای جاعل] استفاده می‌شود، رعایت شرط اصلی صحت عقد جعاله که همان «مشروعیت موضوع جعاله است» الزامی می‌باشد. مثلاً استفاده از عقد جعاله جهت دستیابی به تسهیلات مرابحه با پرداخت مدت‌دار [موجل] یا تسهیلات اجاره با اجاره‌بهای مدت‌دار [موجل] یا وام‌های بدون بهره [قرض الحسنه] یا صدور ضمانت‌نامه‌ها یا گشایش اعتبارات اسنادی. تمامی این موارد صرفاً در صورتی صحیح است که استفاده از عقود مذکور [مثلاً مرابحه یا جعاله] وسیله‌ای [حیله‌ای] برای دستیابی به قرض‌های ربوی از طریق شروط ضمن عقد، یا توافق بین مؤسسات نباشد.^۳

^۱ توضیح مترجم: یعنی اگر عامل نصف کار مورد نیاز در عقد جعاله را انجام دهد، مستحق نیمی از جُعل خواهد گردید.

^۲ syndicated financing

^۳ توضیح مترجم: بر اساس این بند از استاندارد جعاله، اگر موضوع عقد جعاله بدین صورت باشد که عامل برای جاعل تسهیلات فراهم کند، این کار صرفاً در صورتی صحیح است که تسهیلات مذکور در قالب عقود اسلامی (مانند: مرابحه یا جعاله) باشد. لذا اگر موضوع جعاله تأمین مالی تسهیلات ربوی یا عقود صوری (مثلاً مرابحه صوری یا اجاره صوری) باشد، این موضوع مورد تأیید استاندارد آوفا نیست. لازم به ذکر است، در منابع فقهی امامیه نیز، استفاده از عقود صوری یا حیله‌های ربا مجاز شمرده نمی‌شود. به عنوان مثال، امام خمینی (ره) مطلقاً ربا را نمی‌پذیرد و معتقد است روایاتی که بعضاً در رابطه با تجویز حیله‌های ربا وجود دارد، مخالف کتاب و سنت قطعی می‌باشد. ایشان در کتاب البیع بیان می‌دارد: «اگر چنین حیله‌هایی در واقع همان حقیقت ربا باشند و این حیله‌ها نتوانند معامله را از دایره ربا خارج کنند، آن دسته از روایات و نمونه‌های مشابه آنها، در تعارض آشکار با قرآن و سنت قطعی خواهند بود ... توضیح آنکه: فرمایش خداوند متعال در آیه ۲۷۹ سوره بقره: «و اگر توبه کنید، تنها اصل سرمایه شما برایتان خواهد بود؛ نه ظلم کنید و نه بر شما ظلم شود» نشان می‌دهد که در نگاه شارع مقدس، گرفتن اضافه بر اصل سرمایه ظلم بوده و حکمت این حکم (اگر نگوییم علت اصلی آن) همین پرهیز از ظلم می‌باشد. روشن است که این ظلم با تغییر نام یا عنوان معامله از بین نمی‌رود، مادامی که اصل گرفتن اضافه همچنان وجود داشته باشد» (موسوی خمینی، ۱۴۱۶ق.، ج ۲، ص ۵۱۳).

۴/۸ کارگزاری [واسطه‌گری]

جعاله در فعالیت‌های واسطه‌گری در مواردی استفاده می‌گردد که استحقاق دریافت جُعل مشروط به انعقاد عقدی باشد که واسطه‌گری برای آن انجام می‌شود^۱.

۵/۸ اکتشافات، اختراعات و نقشه‌ها

می‌توان از قرارداد جعاله برای انجام اکتشافات علمی، اختراعات خلاقانه و طراحی نقشه‌ها (مانند: نمادها و علائم تجاری) استفاده کرد. البته جواز استفاده از عقد جعاله برای این موارد منوط به آن است که استحقاق جُعل برای عامل، مشروط به حصول نتیجه (مثلاً اکتشاف یا ثبت اختراع یا تولید نقشه‌ها مطابق شروط تعیین شده توسط جاعل) باشد.

۹. نقش مؤسسات [مالی اسلامی] در جعاله

۱/۹ در قرارداد جعاله مجاز است که یک مؤسسه [مثلاً بانک] در نقش عامل قرار گیرد تا بر اساس قرارداد نسبت به انجام عملی برای دیگری [مثلاً مشتری بانک] اقدام کند؛ صرف‌نظر از اینکه مؤسسه خود عمل مذکور را انجام دهد یا با انعقاد جعاله دیگری (جعاله موازی) انجام عمل را به شخص ثالثی بسپارد^۲ (منوط به آنکه انجام عمل توسط خود مؤسسه در قرارداد شرط نشده باشد). در این شرایط، الزامی است که انعقاد دو جعاله به هم منوط [مشروط] نگردیده باشند.

۲/۹ در قرارداد جعاله مجاز است که مؤسسه [مثلاً بانک] در نقش جاعل قرار گیرد تا شخصی [مثلاً مشتری بانک] عملی را برای وی انجام دهد؛ خواه عمل مذکور مستقیماً به نفع مؤسسه باشد یا اینکه عمل مذکور به منظور انجام

^۱ توضیح مترجم: به عنوان مثال، اگر موضوع عقد جعاله آن باشد که مشتری بانک نسبت به خرید خودرو اقدام کند، استحقاق دریافت جُعل توسط مشتری صرفاً زمانی اتفاق می‌افتد که قرارداد بیع جهت خرید خودرو منعقد گردیده باشد.

^۲ توضیح مترجم: در نظام بانکی کشور، شیوه اجرایی قرارداد جعاله (مشابه سایر عقود مبادله‌ای) به صورت موازی است. یعنی بانک ابتدا با متقاضی دریافت تسهیلات قرارداد جعاله اول را منعقد می‌کند. در این قرارداد، بانک نقش عامل را دارد و ارائه خدمتی به فرد را در برابر مبلغ معین (اقساط معین) بر عهده می‌گیرد (مثلاً سنگ کردن نمای ساختمان مشتری). در مرحله دوم، بانک قرارداد جعاله نقدی را با فرد یا شرکت ارائه‌دهنده خدمت منعقد می‌کند و ضمن پرداخت جُعل (دستمزد) به صورت نقدی، از آنان می‌خواهد نسبت به ارائه خدمت مذکور به مشتری اقدام کنند. از این رو، مشتری به خدمت درخواستی خود می‌رسد و بانک نیز اقساط خود را دریافت می‌کند (موسویان و میثمی، ۱۳۹۷، ج ۱، ص ۲۰۸).

تعهداتی به نفع شخص ثالث (جعاله موازی) انجام شود. البته به هر حال، در این حالت نیز دو عقد جعاله نباید به همدیگر منوط [مشروط] باشند.

۱۰. تاریخ صدور استاندارد

این استاندارد شرعی در تاریخ ۷ ربیع‌الاول ۱۴۲۴ هجری قمری، مطابق با ۸ می ۲۰۰۳ میلادی صادر شده است.

تصویب استاندارد

استاندارد شرعی جعاله در نهمین جلسه کمیته شرعی [شورای فقهی سازمان آوفی] که در بازه زمانی ۱۱ تا ۱۶ رمضان ۱۴۲۳ هجری قمری، مطابق با ۱۶ تا ۲۱ نوامبر ۲۰۰۲ میلادی برگزار گردید، به تصویب رسیده است.

ضمیمه (الف): تاریخچه مختصر تدوین این استاندارد

شورای فقهی [سازمان آوofi] در جلسه شماره (۷) خود که در مکه مکرمه در بازه زمانی ۹ تا ۱۳ ماه مبارک رمضان ۱۴۲۲ هجری قمری (برابر ۲۴ تا ۲۸ نوامبر ۲۰۰۱ میلادی) منعقد گردید، در اولویت قرار دادن تهیه و تدوین استاندارد شرعی برای جعاله را تصویب نمود.

در روز شنبه، ۱۴ شوال ۱۴۲۲ هجری قمری (برابر ۲۹ دسامبر ۲۰۰۱ میلادی) مشاوره شرعی جهت مطالعه فقهی و تهیه پیش‌نویس اولیه در رابطه با استاندارد شرعی جعاله مأمور گردید.

در جلسه شماره (۱) که در تاریخ ۹ صفر ۱۴۲۳ هجری قمری (برابر ۲۰ آوریل ۲۰۰۲ میلادی) در کشور بحرین برگزار شد، کمیته استانداردهای شرعی، پیش‌نویس اولیه استاندارد جعاله را مورد بحث قرار داد و برخی اصلاحات را اعمال نمود.

همچنین، در جلسه شماره (۲) که در تاریخ ۲۰ و ۲۱ ربیع‌الاول ۱۴۲۳ هجری قمری (برابر ۱ و ۲ ژوئن ۲۰۰۲ میلادی) در کشور بحرین برگزار گردید، کمیته مذکور پیش‌نویس اولیه این استاندارد را مورد بحث قرار داد و از مشاور درخواست کرد تا اصلاحات لازم را بر مبنای نظرات و مباحث اعضاء اعمال نماید.

در جلسه شماره (۳) که در تاریخ ۲۰ ربیع‌الثانی ۱۴۲۳ هجری قمری (برابر ۱ جولای ۲۰۰۲ میلادی) در کشور بحرین برگزار شد، کمیته استانداردهای شرعی مجدداً پیش‌نویس استاندارد را مورد بحث قرار داد و اصلاحاتی را که در راستای آماده‌سازی این پیش‌نویس جهت ارائه به شورای فقهی آوofi مناسب تشخیص داده شد، اعمال نمود.

پیش‌نویس طرح اصلاح شده استاندارد شرعی جعاله در جلسه نهم شورای فقهی آوofi که در مکه مکرمه در بازه زمانی ۱۱ تا ۱۶ ماه مبارک رمضان ۱۴۲۳ هجری قمری (برابر ۱۶ تا ۲۱ نوامبر ۲۰۰۲ میلادی) منعقد گردید، ارائه شد. شورای فقهی آوofi اصلاحات دیگری را بر پیش‌نویس استاندارد جعاله اعمال و مقرر نمود که پیش‌نویس مذکور جهت دریافت نظرات کارشناسی به متخصصین و ذینفعان مرتبط ارسال گردد؛ تا بدینوسیله محتوای استاندارد جعاله جهت ارائه در یک «جلسه استماع عمومی»^۱ آماده شود.

جلسه استماع عمومی در بحرین در تاریخ ۱۸ ذی‌الحجه ۱۴۲۳ هجری قمری (برابر ۱۹ فوریه ۲۰۰۳ میلادی) برگزار گردید. در این جلسه بیش از ۳۰ شرکت‌کننده که نمایندگانی از بانک‌های مرکزی، مؤسسات مالی اسلامی،

^۱ public hearing

شرکت‌های حسابرسی، فقها، دانشگاهیان و سایر افراد علاقمند در این زمینه بودند، حضور داشتند. این جلسه بر اساس نظرات ارائه شده (خواه پیش از جلسه استماع عمومی ارسال شده بودند یا در طول جلسه مطرح گردیدند) برگزار شد و اعضای کمیته‌های استانداردهای شرعی به این نظرات و دیدگاه‌ها پاسخ دادند.

در ادامه و در تاریخ دوم محرم الحرام ۱۴۲۴ هجری قمری (برابر ۵ مارس ۲۰۰۳ میلادی) کمیته‌های استانداردهای شرعی، جلسه‌ای مشترک در کشور بحرین برگزار نمودند تا نظرات مطرح شده در طول جلسه استماع عمومی و همچنین نظرات دریافت شده به صورت مکتوب را مورد بحث قرار داده و اصلاحاتی را که مناسب تشخیص دادند، اعمال نمایند.

شورای فقهی آوفا در دهمین جلسه خود که در بازه زمانی ۲ تا ۷ ربیع‌الاول ۱۴۲۴ هجری قمری (برابر ۳ تا ۸ می ۲۰۰۳ میلادی) در مدینه منوره منعقد گردید، اصلاحات پیشنهادی از سوی کمیته استانداردهای شرعی را مورد بحث قرار داد و مواردی که مناسب تشخیص داد را اعمال نمود. شورای فقهی آوفا برخی از مواد استاندارد جعاله را به صورت اجماعی و برخی دیگر را با اکثریت آرای اعضای شورا (به صورتی که در صورتجلسات کمیته شرعی ثبت گردیده) تصویب نمود.

«کمیته بازنگری استانداردهای شرعی» این استاندارد اصلاح شده جعاله را در جلسه خود که در ربیع‌الثانی ۱۴۲۳ هجری قمری (برابر مارس ۲۰۱۲ میلادی) در کشور قطر برگزار گردید، مورد بازبینی قرار داد و پس از تبادل نظر، مجموعه‌ای از اصلاحات شامل افزودن، حذف و بازنویسی (را که ضروری تشخیص داد) پیشنهاد نمود و سپس اصلاحات مطرح شده را جهت تصویب به شورای فقهی آوفا ارسال کرد.

در نهایت، شورای فقهی آوفا در جلسه شماره (۴۱) خود که در مدینه منوره در کشور عربستان سعودی در بازه زمانی ۲۷ تا ۲۹ شعبان ۱۴۳۶ هجری قمری (برابر ۱۴ تا ۱۶ ژوئن ۲۰۱۵ میلادی) منعقد گردید، اصلاحات پیشنهادی ارائه شده از سوی کمیته بازنگری استانداردهای شرعی را مورد بحث قرار داد. پس از تبادل نظر، شورای فقهی آوفا اصلاحات لازم را تأیید نمود و استاندارد جعاله در نسخه اصلاح شده کنونی خود تصویب و نهایی گردید.

ضمیمه (ب): مبنای شرعی استاندارد جعاله آآوفی

مشروعیت جعاله

بر اساس نظر فقها، عقد جعاله از عقود مشروع [در اسلام] می‌باشد و مستند این مشروعیت کتاب [قرآن]، سنت، اجماع فقها و عقلایی بودن است^۱ [که در ادامه به توضیح هر یک پرداخته می‌شود]:

در کتاب [قرآن مجید]، دلیل مشروعیت جعاله را می‌توان داستان حضرت یوسف (ع) و برادرش در نظر گرفت که پس از اعلام گم شدن جام گران‌بهای پادشاه اعلام گردید که: «هر کس جام را بیاورد، پاداش او بار یک شتر خواهد بود و من ضامن آن هستم»^۲.

در سنت نبوی نیز، دلیل مشروعیت جعاله را می‌توان روایت ابوسعید خدری^۳ درباره تعیین جُعَل (پاداش) در صورت شفا‌ی رئیس قبیله به دست او و تأیید ضمنی پیامبر اکرم (ص) بر این امر در نظر گرفت^۴.

از منظر اجماع فقها نیز، اصل عقد جعاله صحیح است؛ هر چند در رابطه با گستره عقد جعاله اختلاف نظرهایی وجود دارد. به طوری که برخی از فقها، جعاله را صرفاً محدود به موضوع تعیین پاداش برای بازگرداندن برده فراری (عبد آبق) در نظر می‌گیرند؛ زیرا این مصداق خاص در سنت نبوی وجود داشته است^۵.

در نهایت، از منظر عقلایی نیز می‌توان جعاله را صحیح دانست؛ چرا که از منظر عرف، در مواردی که شخص به تنهایی قادر به انجام کاری نیست یا نمی‌تواند فردی را برای انجام داوطلبانه آن پیدا کند، حاجت یا نیاز عقلایی به عقد جعاله وجود خواهد داشت^۶. افزون بر این، جعاله برای مواردی که عقد اجاره برای آنها مناسب نیست، مانند

^۱ توضیح مترجم: لازم به ذکر است در متن استاندارد آآوفی، منابع اجتهاد شامل «عقلایی بودن» گردیده است؛ در حالی که در منابع اجتهاد از منظر فقه امامیه در کنار کتاب، سنت و اجماع، از عقل یاد می‌شود که با عقلایی بودن متفاوت است. در واقع، عقل به عنوان یکی از منابع مشروع اجتهاد و استنباط احکام مورد تأکید قرار می‌گیرد (موسوی خمینی، ۱۴۱۶ ق، ج ۱، ص ۶۲۳).

^۲ سوره یوسف، آیه: ۷۲.

^۳ صحیح بخاری (انتشارات یمامه)، ج ۵، شماره ۲۱۶۶.

^۴ توضیح مترجم: لازم به ذکر است احادیثی که به عنوان مبنای شرعی استاندارد جعاله آآوفی بیان شده عمدتاً از منابع روایی اهل سنت بوده و لذا، از نظر منابع روایی امامیه الزاماً مورد تأیید نمی‌باشند؛ البته احادیث مشابهی در رابطه با صحت جعاله در منابع روایی امامیه وجود دارد (حر عاملی، ۱۴۰۹ ق، ج ۲۳، ص ۱۹۱).

^۵ توضیح مترجم: لازم به ذکر است در منابع فقهی امامیه نیز موضوع جعاله عام بوده و شامل تمامی موارد مشروع و عقلایی می‌گردد (موسوی خمینی، ۱۴۱۶ ق، ج ۱، ص ۶۲۲).

^۶ توضیح مترجم: قاعده الحاجه در اصول فقه اهل سنت به عنوان یکی از قواعد عمومی و کاربردی برای رفع تعارض احکام و دفع اضطرار مطرح بوده و به این معناست که در جایی که نیاز شدید و ضروری به امری وجود داشته باشد، ممکن است حکمی که به طریق عادی و کلی درست نیست، عملی گردد یا تخفیف داده شود. اهل سنت به صورت گسترده از قاعده الحاجه به عنوان قاعده‌ای عقلی و شرعی

بازگرداندن مال گمشده از مکانی نامعلوم، راهکاری کارآمد است و همین دلیلی عقلایی مبنی بر صحت جعاله محسوب می‌گردد.^۱

ویژگی‌های شرعی جُعاله

- مبنای شرعی در رابطه با اینکه اصل در قرارداد جعاله، عدم لزوم [یا جایز بودن] این عقد برای جاعل است، می‌تواند این موضوع باشد که در این عقد استحقاق پاداش، مشروط به تحقق شرطی خاص شده است. از این منظر، جعاله شبیه وصیت می‌گردد که غیرلازم است. همچنین، مبنای شرعی در زمینه غیرلازم بودن جعاله برای عامل آن است که کار مورد نظر در جعاله دارای ابهام است؛ بنابراین، از این منظر قرارداد جعاله شبیه عقد مضاربه می‌گردد که غیرلازم است.
- مبنای شرعی در رابطه با الزام‌آور شدن جعاله پس از آغاز به کار عامل^۱ آن است که در این حالت قرارداد جعاله شبیه مضاربه‌ای می‌گردد که در آن عامل شروع به انجام موضوع مضاربه نموده است؛ که در این حالت مضاربه بر اساس دیدگاه فقهای مالکی صحیح خواهد بود. لذا بر همین مبنا، جعاله نیز پس از آغاز به کار توسط عامل، الزامی می‌گردد^۲ (مبنای شرعی در زمینه الزامی شدن جعاله زمانی که طرفین [از ابتدا] تعهد کنند که در طول مدت قرارداد، جعاله را فسخ ننمایند، آن است که در این حالت فسخ یک‌طرفه منجر به ضایع شدن تلاش عامل یا احتمال زیان برای جاعل می‌گردد).

استفاده می‌کنند که دلیل آن رفع نیاز و حفظ مصالح است. با این حال در اصول فقه امامیه، تاکید بر قاعده الحاجه کمتر از فقه اهل سنت می‌باشد.

^۱ توضیح مترجم: لازم به ذکر است از منظر فقه امامیه، حتی پس از آغاز به کار توسط عامل، قرارداد جعاله همچنان جایز بوده و امکان فسخ از سوی طرفین را خواهد داشت. در این رابطه امام خمینی (ره) در جلد اول کتاب تحریرالوسیله، ذیل مساله ۱۵ از «کتاب الجعاله» بیان می‌دارد: «عقد جعاله قبل از اتمام انجام عمل از سوی طرفین عقد [جاعل و عامل] جایز محسوب می‌شود. پس اگر چه عامل مشغول به کار شده باشد، حق دارد از کار دست بکشد، چنانکه جاعل در هر حال حق دارد جعاله را فسخ کند و التزامش را بهم زند؛ پس اگر فسخ آن از سوی جاعل قبل از مشغول شدن به کار باشد، عامل مستحق دستمزدی نمی‌گردد و اگر بعد از آن باشد، پس اگر دست از کار کشیدن از ناحیه عامل باشد، مستحق دستمزدی نمی‌شود و اگر از طرف جاعل است، باید اجره المثل آنچه را که عامل انجام داده، به او بدهد» (الجعاله قبل تمامیه العمل جائزه من الطرفين و لو بعد تلبس العامل بالعمل و شروعه فيه، فله رفع البید عن العمل. كما أن للجاعل فسخ الجعاله و نقض النزاعه علی کل حال، فإن كان ذلك قبل التلبس لم يستحق المجعول له شيئاً، و أما لو كان بعد التلبس فإن كان الرجوع من العامل لم يستحق شيئاً، و إن كان من طرف الجاعل فعليه للعامل أجره مثل ما عمل) (موسوی خمینی، ۱۴۱۶ ق، ج ۱، ص ۶۲۷).

^۲ توضیح مترجم: به نظر می‌رسد در اینجا مبنای استدلال، قیاس بین عقد جعاله با عقود دیگری چون مضاربه می‌باشد. در این رابطه لازم به ذکر است که از منظر اصول فقه اهل سنت، قیاس، از منابع و ادله احکام محسوب می‌شود؛ در حالی که در اصول فقه امامیه، قیاس به صورت کلی پذیرفته شده نیست.

- مبنای استحقاق عامل برای دریافت جُعَل المثل [دستمزد متعارف] در صورتی که قرارداد پس از شروع به کار فسخ شود، آن است که کار انجام شده توسط عامل، از نظر شرعی معتبر است و نباید به او خسارتی وارد شود. بر این اساس، او حق مطالبه دستمزد متعارف را دارد، همانگونه که در عقد اجاره در صورت فسخ به دلیل عیب، چنین حقی وجود دارد.

ارکان و شرایط جُعاله

- مبنای این قاعده که در جُعاله وجود تمامی ارکان عقد (طرفین قرارداد، صیغه، کار و جُعَل) ضروری است، آن است که جُعاله یک عقد است و [به صورت طبیعی] باید این ارکان را دارا باشد. علاوه بر این، جُعاله یک عقد معاوضی [عقدی با تبادل عوضین] محسوب می‌شود و لذا باید دارای صیغه‌ای باشد که کار مورد نظر و میزان جُعَل را مشخص نماید.
- مبنای جایز بودن کمک گرفتن عامل از دیگران (در صورتی که انجام کار توسط شخص او شرط نشده باشد) آن است که از این منظر جُعاله به وکالت شباهت دارد که در آن، کمک گرفتن از دیگران جایز است.
- مبنای شرعی در رابطه با اینکه تعیین عامل مشخص در عقد جعاله شرط صحت این عقد نبوده و لذا خطاب قرار دادن عموم مردم برای صحت جعاله کفایت می‌کند، این مطلب می‌باشد که ممکن است جاعل شخص معینی را که قادر به انجام کار مورد نظر باشد، نشناسد.
- مبنای شرعی در رابطه با شرط نبودن قبول [پذیرش عقد] از سوی عامل، زمانی که ناشناس می‌باشد، آن است که در این حالت امکان کسب رضایت و قبول از عامل [اساساً] وجود ندارد.
- مبنای شرعی در رابطه با اینکه در عقد جعاله وجود جهالت در عمل موضوع جعاله پذیرفته شده است، به نیاز عمومی (حاجت) باز می‌گردد و اینکه [در بسیاری از موارد] امکان تعیین دقیق مقدار کار مورد نیاز برای انجام جعاله [اساساً] وجود ندارد.
- مبنای شرعی در رابطه با اینکه معلوم بودن [دقیق] جُعَل شرط صحت جعاله است، این موضوع می‌باشد که جُعَل در قرارداد جعاله به منزله اجرت [دستمزد] است؛ و [اساساً] نیاز عمومی (حاجت) به تجویز صحت جعاله با جُعَل نامعلوم وجود ندارد. این موضوع برخلاف وجود جهالت در عمل و عامل است که نیاز عمومی به تجویز صحت جعاله در این موارد، وجود دارد.

- مستند شرعی در رابطه با مبنا بودن جُعل‌المثل [دستمزد متعارف] در صورت بطلان دریافت جُعل تعیین شده در قرارداد جعاله، قیاس موضوع با عقد اجاره است؛ که در این عقد، در صورت بطلان دریافت دستمزد تعیین شده، اجره‌المثل مبنا خواهد بود.
- مبنای شرعی در رابطه با اینکه جُعل به صورت بخشی از موضوع جعاله، تعیین شود^۱ (حتی اگر نامعلوم و در حال حاضر غیرموجود باشد) آن است که این موضوع نوعی از جهل [ابهام] محسوب می‌شود که مانع تسلیم [تحویل] نبوده و لذا چنین معامله‌ای غرری نیست؛ زیرا استحقاق جُعل تا زمان انجام کامل کار موضوع جعاله، محقق نمی‌شود.
- مبنای شرعی در رابطه با این قاعده که استحقاق جُعل تا زمان تکمیل و تسلیم کار موضوع جعاله محقق نمی‌شود، آن است که کار در جُعاله، مشخص و معین نیست. لذا، اشتراط پرداخت جُعل در این حالت [پیش از انجام کار]، به معنای پرداخت در مقابل کاری است که استحقاق جُعل را ندارد؛ چراکه هنوز به اتمام نرسیده است.

کاربردهای جُعاله

- مبنای شرعی در رابطه با جواز مبادرت به استفاده از عقد جُعاله توسط یک مؤسسه [مثلاً بانک اسلامی] (چه در جایگاه عامل و چه در جایگاه جاعل) مشروعیت اصل قرارداد جُعاله است؛ که بر این مبنا اشخاص حقیقی و حقوقی از نظر اهلیت قانونی [جهت انجام جعاله] یکسان تلقی می‌شوند.
- مبنای شرعی در رابطه با جایز بودن استفاده از عقد جعاله برای وصول مطالبات و سایر اعمال ذکر شده در این استاندارد، آن است که این اعمال، مشخصاتی (ماهیتی) دارند که تعیین دقیق آنها دشوار است و لذا، استفاده از عقد اجاره برای این موارد مناسب نیست؛ در حالی که جُعاله با وجود عدم قطعیت کار [جهالت نسبت به کار] از نظر شرعی معتبر است.

^۱ توضیح مترجم: مثلاً فردی یک خودرو را مفقود نموده است و اعلام می‌دارد هر کس این خودرو را پیدا کند، ده درصد ارزش آن را به عنوان جُعل دریافت می‌کند.

منابع^۱:

۱. جزیری، عبدالرحمن. (۱۴۰۵ق.). الفقه علی المذاهب الأربعة. بیروت: دارالکتب العلمیه.
۲. عاملی، شیخ حر. (۱۴۰۹ق.). وسائل الشیعه. ج. ۱۸، قم: مؤسسه آل‌البیت.
۳. صدر، محمد باقر. (۱۳۴۹). اقتصاد ما. ترجمه علی اسپهبدی، تهران: انتشارات برهان.
۴. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۶۳ق.). اصول کافی. ج. ۵، قم: نشر الاسلامیه.
۵. موسوی خمینی، روح الله. (۱۴۱۶ق.). تحریر الوسیله. ج. ۱، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۶. موسوی خمینی، روح الله. (۱۴۲۱ق.). کتاب البیع. ج. ۲، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۷. موسویان، سید عباس. و میثمی، حسین. (۱۳۹۶). بانکداری اسلامی (۲): بانکداری مرکزی اسلامی و سیاست‌گذاری پولی و ارزی. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
۸. موسویان، سید عباس. و میثمی، حسین. (۱۳۹۷). بانکداری اسلامی (۱): مبانی نظری-تجارب عملی. ویرایش ششم، تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
۹. نجفی، محمد حسن. (۱۴۱۷ق.). جواهرالکلام فی شرح شرائع الإسلام. جلد ۲۲. بیروت: دار إحياء التراث العربی.

^۱ در متن استاندارد جعاله آآوفی، برخی ارجاعات به صورت درون‌متنی وجود دارد که ارجاع کامل آن ذکر نشده است؛ لذا منابعی که در این قسمت عنوان شده است، صرفاً شامل مواردی که در قسمت توضیح مترجم به صورت درون‌متنی ارجاع شده، می‌باشد.